

KRIŽEVAČKI KRIŽEVI

MELITA HABDIJA

Gradski muzej Križevci
Tome Sermaggea 2, HR - 48260 Križevci
gmk@net4u.hr

Stručni članak
Professional article

Primljeno/Received: 15.11.2006.
Prihvaćeno/Accepted: 3.12.2006.

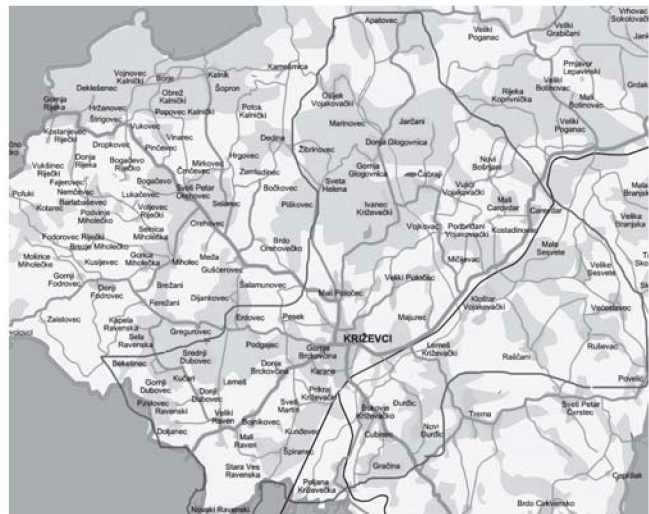
U tekstu su obrađeni križevi i raspela koja su postavljena u selima, vinogradima i na križanjima uz poljske putovi. Prostor koji je radom obuhvaćen pripada administrativnom području grada Križevaca u koje ulazi i 59 sela. Raspela se svrstavaju u grupu malih sakralnih objekata, oblik su javne plastike i predstavljaju vizualne iskaze pučke pobožnosti. Na osnovi razgovora sa kazivačima zapisani su i pojedini običaji u selima poput okupljanja ispred raspela u određene dane u godini. Na kraju teksta iznijet je popis mjesta s brojem raspela u svakom selu ili njegovoj okolici.

Ključne riječi: Križevci i okolica, križ, raspelo, pučka pobožnost

OPIS PODRUČJA KOJE SE OBRAĐUJE

Dolazite li u Križevce, s bilo koje strane svijeta, na početku grada dočekat će vas i pozdraviti raspelo ili crkva. Na južnom ulasku u grad, iz pravca Sv. Ivana Žabnog, već u Bukovju, dobrodošlicu će vam zaželjeti raspelo koje izvire iz valova cvijeća. Na Koprivničkom brijegu uzdiže se k nebu kameno raspelo, rad domaćeg građevinskog obrtnika, a dolazeći s kalničke strane, tajanstveno izvirujući između kukuruza, pozdraviti će vas raspelo na Kračini i poželjeti dobrodošlicu u grad, čija vam se panorama upravo ukazuje na horizontu. Zapadni ulaz u Križevce, danas najprometniji, ima, možemo slobodno reći, najveće raspelo: danas je to crkva MB Koruške, koja je prije više stoljeća i sagrađena oko zavjetnoga pila, kao i malo udaljeniji poklonac Sv. Ivana Nepomuka. I tako se na brzinu nađe, na malom prostoru, nekoliko raspela i poklonaca. A što je s ostalim dijelovima grada i okolice? Na to pitanje će pokušati dati odgovor ovaj tekst.

Predmet obrade ovog rada je administrativno područje grada Križevaca u koje ulazi 59 sela i grad Križevci, u ljeto 2005. godine. Ovdje nisu uvršteni križevi i raspela na seoskim grobljima, jer ih se smatra dijelom groblja, tako da im i mjesto na kojemu se nalaze daje drugu funkciju.

Karta 1: Križevački kraj

OPĆENITO O RASPELIMA I KRIŽEVIMA

Križevi i raspela podignuti uz cestu, na raskrižjima seoskih i poljskih putova, ili u središtu sela, oblik su javne plastike, predstavljaju vizualne iskaze pučke pobožnosti (Cvetnić 2002), te prepoznatljiv element u ruralnom i prigradskom krajolik. Nalaze se u gotovo svim selima, a poneka ih imaju i nekoliko (Apatovec, Bektinec, Carevdar, Sveta Helena).

Raspela, kao i poklonce i kapelice, svrstavamo u tzv. male sakralne objekte koje je narod podizao za potrebe iskazivanja pobožnosti i zahvalnosti Svevišnjem, kako pojedinci, tako i cijele

zajednice, sela ili dijelovi sela. U okolnom području grada Križevaca samo je jedan poklonac. U Svetoj Heleni, na izlazu iz sela, na mjestu račvanja putova prema vinogradima i dalje prema Glogovnici, nalazi se poklonac/kapelica Sv. Florijana. U gradu Križevcima je samo jedan poklonac i to Sv. Ivana Nepomuka iz 18. stoljeća, a nalazi se u blizini crkve Majke Božje Koruške, a i na samoj crkvi se nalazi raspelo.

Ima još slučajeva da je na mjestu raspela kasnije podignuta kapelica. U selu Špiranec je 1935. godine podignuta kapelica na mjestu drvenog raspela u središtu sela.

Mjesta na kojima se nalaze raspela su: središta sela ili križanja putova, razdvajanja glavnih cesta u središtu sela, koja su danas uglavnom postale ulice. Sljedeće mjesto na kojemu se susreće raspelo je ulaz u selo, a naročito će se tamo naći ako je križanje putova. I napokon, na križanju putova u polju i vinogradima, gdje se raspelo ističe i izdiže k nebu iznad trsja. U vinogradima i poljima raspela su na dijelu privatnoga posjeda koji je ustupljen u tu svrhu i ono se uglavnom ne smatra privatnom svojinom onoga na čijoj zemlji se nalazi, već ga se doživljava dijelom okolne zajednice i to se ogleda u održavanju i uređenju okoliša raspela, koje vlasnici okolnih zemljišta uređuju zajednički.

Prostor oko raspela je gotovo u pravilu ograđen ogradom, drvenom ili željeznom, unutar koje je posađeno ukrasno grmlje ili stablo, a najučestalije cvijeće. Uglavnom su to: ruže, ruže penjačice, tulipani, irisi, neveni, ljiljani te brojno drugo cvijeće čiji izbor ovisi, dakako, o ukusu onoga koji taj okoliš uređuje. Ipak su najbrojniji ljiljani, kojih ima kod gotovo svakoga raspela, te ruže, uglavnom crvene i bijele boje. Kako svaka vrsta cvijeća ima svoje značenje, te se npr. ljiljan smatra cvijetom Blažene Djevice Marije, a ujedno je i simbol čistoće; crvena ruža simbolizira mučeništvo, a bijela čistoću kao i ljiljan (Leksikon 1990.), i razumljivo je da su se našli uz raspelo i Raspetoga. Uz cvijeće u prostoru oko raspela sadi se i drveće. Javlja se nekoliko vrsta drveća: bor, čempres, tisa, razno grmoliko žbunje, zatim hrast koji se shvaća kao drvo života i os svijeta, a inače zauzima središnje mjesto u vjerovanjima kod

APATOVEC, raspelo od batude u zaselku Brežanci

većine Indoeuroljana (Vinšćak 2002). Zatim je tu jablan koji predstavlja zaštitu od groma, a vrlo česta je i lipa - koja je sveto drvo u Slavenu, a tako i kod Hrvata. Lipa, to sretno drvo, simbol je i prijateljstva i vjernosti (Chevalier 1993.), bila je mjesto okupljanja i često je nalazimo upravo u središtima sela gdje se događaju seoska okupljanja i zborovi. Sagledavajući svu ovu simboliku bilja što urešuje prostor oko raspela, jasnije nam je zašto ih susrećemo na ovim mjestima.

Osim ovih ukrašavanja, u najnovije vrijeme česta je pojava da se oko *kipeca*, corpusa, ovjesi vijenac od plastičnoga ili *svilenog* cvijeća za Dan Svih svetih koji oko *kipeca* ostaje cijelu godinu, do sljedećih *Sesveta*. Ovo umjetno cvijeće i od njega izrađeni vijenci imaju u današnjem vremenu veliku upotrebu i na grobovima na ovom našem području. Pojedina seoska groblja u dane oko blagdana Svih svetih dobivaju živopisan izgled zahvaljujući upravo bogatstvu boja cvijeća od kojih su izrađeni vijenci postavljeni na grobni križ.

DONJE KRIŽEVČINE, drveno raspelo

Seoski križevi i raspela su također jedan od oblika javne plastike koji daje prepoznatljivost određenom krajoliku, a kao takvi u Europi su poznati još od ranog srednjeg vijeka, kada su podizani uz putove. Drvena raspela poznata su i podizana na cijelom području Hrvatske, a njihovu se pojavu, npr. u Slavoniji, bilježi već od kraja 17. stoljeća (Španiček 1995). Kada su se na našem području postavili prvi križevi, ne znamo, ali prema kazivanju i sjećanju nekoliko najstarijih kazivača (danas osamdesetogodišnjaka)¹ bilo ih je, kako sami kažu: *Od kada se sjećaju, navek su stali tu*. Sanja Cvetnić drži kako je u sjeverno-hrvatskim krajevima učestalije obilježavanje krajolika javnim znamenjem, u ovom slučaju raspelima, započelo u doba katoličke obnove, u 17. i 18. stoljeću (Cvetnić 2002, 42). U župnim Spomenicama župa, u kojima se nalaze sela na obrađivanom području, nije nađeno nešto više podataka o vremenu, tj. godini postavljanja raspela na pojedinim mjestima. Iz nepoznatih razloga, takvi

događaji kao što je postavljanje i posveta raspela u središtu sela, na križanju ili u vinogradu, izgleda nisu bili dovoljno zanimljivi piscu župne Spomenice da bi ostavio podatak o tome koje godine se to zbilo. No, sasvim je sigurno da raspela, i to drvena, postoje na pojedinim mjestima unazad 80 - 100 godina.

Dakle, zasigurno se može reći da već krajem 19. stoljeća na pojedinim mjestima postoje raspela, tada drvena, koja se s vremenom zamjenjuju betonskim ili pak ponovno novim drvenim križem i *kipecom*, corpusom (npr. u Sv. Heleni, Ravenskim Novakima, Staroj Vesi, Bukovju, Većeslavcu) U početku 20. stoljeća podižu se raspela i križevi angažmanom lokalnih župnika i mještana. Tako su 1913. godine, za vrijeme župnikovanja vlč. Josipa pl. Valjaka, podignuta betonska postolja s nišom u središtima sela: Srednjem Dubovcu, Pavlovcu Ravenskom i Kučarima. Na sva tri postolja upisan je tekst: **PODIGLA Z. Z. DUBOVAC za župnikovanja JOSIPA pl. VALJAKA**. Tako je ostao trajni dokument o onome tko ih je postavio, financirao i posvetio. Tekstovi na raspelima, uglavnom s betonskim postoljima, govore o događaju koji je potaknuo podizanje, o pojedincu koji je inicirao izgradnju, kao i godinu podizanja ili obnove. Ova raspela čine jednu grupu koju obilježava identični izgled, sa zajedničkom godinom podizanja te osobom čijim su zalaganjem postavljena i posvećena.

Osim ove grupe raspela na području Župe Dubovec, ovdje možemo uvrstiti još ovakvih raspela koja su u pojedinim mjestima podignuta uglavnom početkom 20. stoljeća (tijekom drugog i trećeg desetljeća). To su raspela u mjestima: Veliki Potočec, Križevački Lemeš, Bukovje, Podgajec, Stara Ves Ravenska, Ravenski Novaki, Gornji Cubinec, Dijankovec, Erdovec, Majurec, te raspela u samome gradu na Kračini i Kosovom brijegu.

Ovu grupu raspela karakterizira veličina, kako postolja tako i križa koji se na njemu nalazi. U visokom se postolju nalazi niša koja je zatvorena staklenim vratašcima i u njoj se nalaze kipići svetaca. Na postolje se nastavlja veliki križ s

¹ Marija Premec (Carevdar), Ivka Gudić (Zagreb, za Erdovec), Blaž Pavlic (Stara Ves Ravenska), Stjepan Lukačić (Križevački Ivanec)

corpusom. Svi oni imaju i zapise na postolju i na donjemu dijelu križa. Ovi tekstovi uglavnom su zapisi godine kada su podignuti i tko je financirao postavljanje. Izrađeni su od kulira koji je još ponegdje zadržao i boju.

PODGAJEC, raspelo s nišom

Ovakva velika raspela već po svojim dimenzijama zahtijevaju i veći, širi prostor oko sebe te je i njihov smještaj uglavnom na križanjima glavnih seoskih puteva, u središtu mjesta ili pak na ulazu u selo. Prostor oko raspela zatvoren je ogradom, unutar koje je posađeno cvijeće koje se redovno uređuje i održava.

Grupa raspela s područja Apatovca izdvaja se u zasebnu cjelinu. Njihova glavna karakteristika, i ono što ih izdvaja od ostalih, je vrsta materijala

od kojega su izrađena. Sva raspela s toga područja (Apatovec, Lipovec, Celine, Brežanci) izrađena su od batude - u svježi beton su utisnuti kameni obluci. Nalaze se na križanjima putova pri ulazu u selo ili zaselak te u polju. Ograđena su ogradom, unutar koje je cvijeće ili ukrasno grmlje. Raspelo u zaselku Lipovec natkriljuje velika lipa, dok ono u polju kod odvojka za Apatovec, nema niti ograde, niti zasađenog cvijeća.

Iako drvo kao materijal relativno brzo propada, ipak se do danas zadržalo desetak drvenih raspela. Ovaj broj se povećava, ako ovdje uvrstimo i one kojima su drveni križevi zamijenjeni betonskim unazad pet godina.² Ovu grupu karakterizira također i mjesto na kojemu se nalaze. Uglavnom su to vinogradi, poljski putovi, pokraj puta u polju, od kojih su oni koji se nalaze na području grada, zapravo bili sve do sredine 20. stoljeća na početku grada, odnosno u selima koja su se danas praktički stopila s gradom.³ Izdvaja se ovdje raspelo na odvajanju ceste za Donje Križevčine. Drveni križ, iznad križa je krovčić, a stražnja strana raspela je zatvorena vertikalno složenim daščicama koje su pri rubu ukrasno izrezane. Obojano je u crvenkastu boju.

Nekoliko je drvenih križeva obnovljeno postavljanjem novoga drvenog križa.⁴

Raspela i križevi podizani su i u spomen osobi ili u povodu pojedinog događaja. U spomen 700 godina Župe Glogovnice, u Križevačkom Ivanju je 1944. godine podignuto raspelo uz glavnu cestu prema Glogovnici, a na ulazu u Ivanec.⁵ U Križevačkoj Poljani se 1944. godine podiže raspelo u slavu 1300- godišnjice pokrštenja Hrvata.⁶ U ratnoj 1917. godini plemenita općina Sveta Helena podiže raspelo na ulazu u selo kao zavjet za spasenje hrvatskog naroda u nemirnom, ratnom dobu.⁷

2 Beketinec, Bošnjani - Maksimir, Doljanec, Donji Dubovec, Mali Carevdar

3 Gornje Vine, Donje Križevčine, Gornje Križevčine, Mladine

4 Carevdar (u polju), Mladine, Gornje Vine, Lemeš Ravenski ? u vinogradu ...

5 Križevački Ivanec, tekst na raspelu: "SPOMEN-KRIŽ postavljaju žitelji sela IVANEC Na uspomenu 700. god. prošlost župe Glogovnica. Na slavu majke Božje i Sv. Ivana Krstitelja Nastojanjem župnika Ivana Trajbera"

6 Križevačka Poljana, tekst ispod križa, uklesan na ploču: "Us. na 1300.g. pokrštenje Hrvata U.T.M.

19 0. g. Obnovili 1997. Šporčić I. Dlesk Z. Novak F. Fištrović T. Birtić M. Česi S.

7 Sveta Helena, tekst s postolja raspela: "Kriste raspeti spasi rod i dom Hrvata u ovo ratno i u svako drugo doba! U zagovor Raspetoga podigla zajed. pl. općina Sv. Helena za ratne godine 1917."

RAVENSKI PAVLOVEC, raspelo u centru sela, na križanju glavnih cesta

Raspela podizana kao osobni zavjeti s vremenom postaju dijelom zajednice koja se pokraj njih moli, zapali svijeću i sl. Raspela podignuta kao osobni zavjeti nalaze se u selima Novi Bošnjani, Gornja Brckovčina, zaselak Heruci, Mali Potočec.

Krajem 20. stoljeća, uglavnom u osamdesetim i devedesetim godinama, podižu se potpuno nova raspela, na novim mjestima, na kojima ih nikada do tada nije bilo.⁸

Ostala raspela koja se možda ne mogu svrstati u dosadašnje grupe su ona uz mjesne kapelice, kao npr. u Ruševcu, Gračini, Poveliću i sl.

Raspela su u 20. stoljeću izrađivana od lijevanog betona i kulira (brušeni, bojani) u zanatskim radionicama građevinskih i klesarskih obrtnika u Križevcima i okolici. Na fotografiji, na kojoj je kuća i trgovina građevinskog poduzetnika

Andrije Kossija, lijepo se vide izloženi betonski križevi za groblje, kao i jedno veliko raspelo koje je imao za prodaju na skladištu svoje trgovine građevnim materijalom i proizvodima od cementa.⁹ Evo nekih radionica majstora čija se imena nalaze zapisana na postoljima raspela: radionica A. Riffela iz Križevaca, koja se nalazila u današnjoj Tomislavovoj ulici (odmah uz Mesnu industriju),¹⁰ te radionica P. Oulovskog iz Sv. Ivana Žabnog. Ako je i bilo još majstora koji su izrađivali raspela od betona, ostali su nam, za sada anonimni, dok su drvene i jednostavne betonske križeve radili seoski majstori čija su nam imena ostala nepoznata, kao i imena ostalih majstora i obrtnika koji su lijevali ili klesali betonska raspela i križeve. Jednostavna betonska raspela radili su i sami mještani dajući im tako i neke karakteristike, kao npr. križevi s batudom u okolici Apatovca.

Na svakom raspelu obvezni i sastavni dio je corpus Krista Rasketoga, u narodu zvan *kipec*. Najčešće su lijevani od metala (gus, željezo), obojeni cijeli u boju zlata, srebra, i sl., a ima ih i u nekoliko boja. Uglavnom su to dvije, najviše tri boje. Kada su obojeni u dvije različite boje, tada je boja tijela jedna, a drugom bojom se bojala tkanina koja je omotana oko Kristovih bedra, tzv. *perizoma*. Uz *kipeca* na križu se nalazi i pločica s natpisom INRI ili IHS. Iz razgovora s kazivačima nisam saznala gdje su točno corpusi nabavljani, poneki pretpostavljaju da su nabavljani u Zagrebu, Varaždinu i kod majstora u Mariji Bistrici. Drveni kipeci danas su vrlo rijetki tako da je samo jedan zabilježen na raspelu u Većeslavcu, a koji je zadržan i na novom drvenom križu, promijenjenom 2003. godine, no bez podataka gdje je kipec nabavljen.¹¹

Briga za raspela i njihovo održavanje i uređivanje u tradiciji je seoske zajednice koja brinući se o uređenju okoliša, brine i o obnavljanju, ali i o podizanju novih raspela i to na novim mjestima koja imaju karakteristike za postavljanje raspela (križanja putova, središte mjesta i sl.). Tako su

8 Nova raspela podignuta su u mjestima: Beketinec, Bošnjani -Maksimir, Donji Dubovec, Doljanec, Mali Carevdar, Karane

9 Fotografiju je Gradskom muzeju Križevci poklonila kćerka A. Kossija, pok. Dragica Siladi

10 U zbirci razglednica Gradskog muzeja Križevci nalazi se razglednica na kojoj je trgovina, kuća i prednje dvorište A. Riffela

11 U Spomenici Župe Sv. Petar Čvrstec zapisan je datum posvećenja ovoga raspela 29. 4. 1906. Za vrijeme župnikovanja župnika Franje Štefana

nova raspela podignuta i posvećena brigom mještana i župnika unazad 15-tak godina u Doljancu, Malom Carevdaru, Donjem Dubovcu, Beketincu, u Ravenskom Pavlovcu - vinograd Cigulin, Starim Bošnjanima, u Maksimiru, kao i u Karanama, početkom osamdesetih godina 20. stoljeća. Raspelo postavljeno u Gornjoj Brckovčini, na ulazu u vinograd i klijeti obitelji Ivica Prodana, svjedoči o svijesti suvremenih vinogradara koji nastavljaju tradiciju okupljanja u klijetima i vinogradima, u ovom vremenu, a svojim prijateljima i dobronamjernim posjetiocima putem Raspetoga šalju poruku mira u okruženju u kojem se nalaze.

SREDNJI DUBOVEC, raspelo podignuto 1995. godine na mjestu gdje nije bilo raspela nikada

U tradiciji hrvatskoga puka je i okupljanje pred raspelom u određene dane. I u križevačkom kraju se puk oko svojih raspela okupljao na molitve u svibnju i listopadu, na tzv. svibanjske i listopadske pobožnosti moleći kronicu. Svete mise održavaju se kod raspela nekoliko puta godišnje (obično je to o danu sveca kojemu je posvećeno). No, u današnje vrijeme to je sve rjeđe, a ako se održava, skupi se nekoliko, uglavnom, starijih

žena i svi se žale da mladih nema dovoljno na takvim molitvama koji bi tu tradiciju trebali nastavili. U pojedinim župama se i danas redovito održavaju, uglavnom tijekom ljetnih mjeseci, nedjeljne mise kod pojedinih raspela u selima. Tako se na primjer u mjestima koja pripadaju Župi Đurđić, jednom ili dva puta mjesečno održava misa kod mjesnog raspela (Bukovje, Cubinec itd.), dok se u pojedinim župama i selima takva tradicija polako ukida, a što, naravno, ovisi o župniku i njegovoj spremnosti da jednu ovakvu tradiciju pučke pobožnosti nastavi i dalje. U Velikom Potočecu se kod raspela održava sveta misa za Križevo (14. rujna), a na Dan sv. Benedikta (11. srpnja), patrona kapelice u Malom Potočecu, održava se misa, za koju procesija iz Velikog Potočeca kreće od mjesnoga raspela. Mještani se nešto ranije okupe i pomole, te u procesiji, noseći križ i hrvatsku trobojnicu, preko polja odlaze u Mali Potočec. U Župi Sveti Petar Orehovec organizira se križni put po selima župe, a raspela su postaje križnoga puta (Erdovec, Dijankovec, Dubovec), a na *Magdalenje* (22. srpnja), ide procesija od Dijankovečkog do Erdovečkog raspela. U Župi Glogovnica održavaju se mise kod raspela u Križevačkom Ivancu i to u prvu nedjelju poslije blagdana Ivanja. Kod raspela na ulazu u selo služi se jutarnja, a kod raspela u selu večernja misa. U Donjoj Glogovnici na blagdan Velike Gospe (15. kolovoza) prije svete mise kreće procesija od crkve do raspela i natrag. U ostalim mjestima ove župe održavanje svetih misa kod raspela je unazad nekoliko godina nestalo, uglavnom zbog slabog odaziva mještana. U selima kroz koja prolaze hodočasnici na putu prema svetištima (Marija Bistrica, Majka Božja Koruška u Križevcima i sl.) hodočasnici zastaju kod raspela, pomole se, eventualno zapale svijeću i nastave put dalje (npr. u Ravenskima Novakima, Erdovecu i sl.).

Ostali oblici iskazivanja pobožnosti kod raspela su individualni i ogledaju se u individualnom paljenju svijeća, lampaša i donošenju cvijeća u pojedine blagdane, a u dane Svih svetih sva su uređena i ukrašena novim vijencem od umjetnoga cvijeća.

Ritam života prošlih vremena, kada se selom išlo polako, korak po korak, da se vidi i da se

SVETA HELENA, raspelo uz put u vinogradu

bude viđen, iza nas su. Tada se selom pozdravljalo *Falen Isus i Marija*, a pred raspelom se obavezno prekrizilo, muškarac bi podigao šešir ili kapu uz kimanje glavom, ponekad se pomolilo i nastavilo se dalje, u polje na okapanje ili rad u gorice. Bicikli su ubrzali prolazak kroz selo te se i uz raspelo prošlo brže, uz podizanje šešira i brzo križanje. A danas - da li ih uopće zamjećujemo? Vozeći se automobilima zasigurno ih ne primjećujemo, a za križanje sebe ili djeteta koje vozimo nema niti spomena, dok jednom rukom vozimo auto, a u drugoj držimo mobitel, dogovarajući novi sastanak ili posao. A raspelo kraj kojega smo upravo prošli, stoji na mjestu križanja putova zauvijek, prateći nas milosnim i šticeničkim pogledom Rasketoga. Iako smo prošli ne primjećujući ga, svjesni smo da nas cijelim našim putem prati taj milosni pogled Rasketoga. Kada ga zatrebamo na križanjima i raskršćima životnih putova, pogledajmo iznova u raspelo kraj kojega svaki dan prolazimo ne zamjećujući ga, jer je navek tu, i sjetimo se da svatko od nas nosi svoga križa, a netko i cijelu kapelu.

Ova seoska, pučka pobožnost prema Rasketome i križu na kome se nalazi, preživljava svako ubrzanje ritma života i nametnute promjene, a pojedinac i cijela zajednica brigom i održavanjem svoje tradicije iskazuju duboko poštovanje i ukorijenjenost u kršćansku kulturu kojoj pripadaju.

POPIS SELA S BROJEM RASPELA

Apatovec (4), Beketinec (3), Bojnikovec, Bukovje, Carevdar (3), Cubinec Gornji, Dijankovec, Doljanec, Donja Brckovčina, Donja Glogovnica, Donji Dubovec, Erdovec, Gornja Brckovčina, Gornja Glogovnica, Gornj Dubovec, Gračina, Ivanec Križevački (2), Jarčani, Karane, Križevci (8), Kučari, Lemeš Ravenski (2), Majurec, Mali Potočec, Mali Carevdar, Marinovec, Novaki Ravenski, Pavlovec Ravenski (3), Pesek, Podgajec, Poljana Križevačka, Povelic, Ruševac, Srednji Dubovec, Stara Ves Ravenska, Stari Bošnjani (2), Sveta Helena (4), Većeslavec, Veliki Potočec, Veliki Raven

POPIS KAZIVAČA

Blaž Pavlic (1926., Stara Ves Ravenska), Stjepan Lukačić (75. g, Ivanec Križevački), Marcel Kovačić (1951., Križevci), Ivka Vlašić (62.g, Veliki Potočec), Josip i Ljubica Novosel (u 70-tim godinama, Mali Potočec), Vlatka Kovačević (1945., Ravenski Novaki), Ana Celovec (1946., Ravenski Novaki), Malanija Jagodić (1933., Bukovje), Marica Vrabc (Beketinec, Dubovec), Đurđica Rožman (Oslavečki Breg), Ivica Bačan (1966., Pavlovec Ravenski), Anđelka Ištvanić (1944., Ruševac), Milan Bukan (Stari Bošnjani), Joža Habdija (Stari Bošnjani), † vlč. Miroslav Habun (Glogovnica, Jarčani, Apatovec)

LITERATURA

CHEVALIER, Gheebrent (1993): *Rječnik simbola*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb

CVETNIĆ, Sanja (2002): *Loytre za ray nebeszki - Križna drva i kapelice u Turopolju*. Atrresor, Zagreb

FELETAR, Petra (1995): *Raspela čuvaju Međimurje*. Hrvatski zemljopis br. 13/1995. 5.-9.

HALL, James (1998): *Rječnik tema i simbola u umjetnosti*. Školska knjiga, Zagreb.

LEKSIKON ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva (1990), Kršćanska sadašnjost, Zagreb.

ŠPANIČEK, Žarko (1995): *Mala sakralna arhitektura u Slavoniji*. U: ur. Jasna Čapo Žmegač, *Etnološka tribina* 18, Zagreb. 9.-46.

VINŠČAK, Tomo (2002): *Vjerovanja o drveću u Hrvata*. Naklada Slap, Zagreb.

VRABEC, Marica (2006): *Svi križevi dubovečki*. Hrvatsko pedagoško-književni zbor, Ogranak Križevci i Župa sv. Margarete Gornji Dubovec.

SUMMARY

Križevci Crosses

Key-words: Križevci and its surroundings, cross, crucifix, folk godliness

The paper deals with crosses and crucifixes erected in villages, vineyards and at field paths crossings. The territory studied covers administrative area of the city of Križevci with its 59 villages and hamlets. Crucifixes are defined as small sacral objects by form of public plastic and represent visual evidence of people's godliness. Some customs, traditions and ceremonies carried out around crucifixes on determined days are recorded by interviewing living witnesses.